

FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja.
Macar—Türk Dostluk Derneği Yayını

– Üç ayda bir çıkar –

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın 11-13 Ocak 1996 tarihindeki Macaristan ziyareti

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı sayın Fikri Sağlar Szigetvár'daki Türk çeşmesinin açılışı vesilesiyle 11-13 Ocak tarihleri arasında Macaristan'ı ziyaret etti.

Kısa süreli Budapeşte ziyareti sırasında Kültür Bakanı Bálint Magyar ve Başkent Belediyesi Başkanı Gábor Demszky ile görüşme yapmış ve davetimizi kabul ederek Dernek Yönetim Kurulu tarafından küçük bir resepsiyon verilen Milletler Evini de ziyaret etmek teveccühünü göstermiştir.

Ziyareti vesilesiyle değerli konuğumuzu ve beraberindeki heyeti ilk önce başkanımız Géza Fehér selamladı, daha sonra başkan yardımcımız Géza Dávid kendilerinin şerefine kadeh kaldırarak bir konuşma yaptı:

Sayın Bakan, Sayın Büyükelçi, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı
heyetinin değerli üyeleri, sayın basın mensupları!

Macar-Türk Dostluk Derneği adına hepinize hoş geldiniz der, tekrar Macaristan'a gelmeniz vesilesiyle sizleri saygı ve sevgi ile selamlar, davetimizi kabul ettiğiniz ve bize şeref verdiğiniz için gönülden teşekkür ederim.

Sayın Bakanımızı Macar-Türk kültürel ilişkileri alanında en faal, en çok plumlu girişimlerde bulunan bir dost ve başlattığı işleri başarı ile sonuca bağlayan bir kişi olarak tanıyoruz. Bu başarılı işlere iki örnek verecek olursak: Biri Tekirdağ'da dikilen Rákóczi anıtı, öbürü ise Budapeşte'de açılan Atatürk büstü.

İki yıl önce ilk defa ülkemize geldiğinizde, gündemde bizim için, yani derneğimiz ve Macar türkologlar için de son derece önemli olan Kanuni Sultan Süleyman ve çağı şergisi vardı. Bu mükemmel serginin gerçekleşmesi yolundaki katkılarınız sağladığınız kolaylıklar için halen size minnettarız.

Aynı zamanda Türkiye'ye döndükten az sonra, bize yapmış olduğunuz nazik davet ve ülkenizde bulunduğumuz zaman gerek sayın Bakanımız gerekse Kültür Bakanlığı yetkilileri tarafından bize karşı gösterilen misafirperverlik ve yakınlık için şükran borçluyuz.

Ankara kalesinde Sayın Bakanımız ve eşiyle birlikte tenavül edebildiğimiz öyle yemeğini hiç bir zaman unutmayacağız.

Daha sonra bir Macar araştırma enstitüsünün kurulması amacıyla İstanbul'da yer göstermeye hazır olduğunuz, bu enstitünün açılmasını eskiden beri bekleyenler için hakiki bir müjdeydi. Ne yazık ki, bu güzel plan, elimizde olmayan nedenlerden dolayı gerçekleşemedi.

Bu ziyaretinizin de evvelki gibi başarılı olmasını temenni eder, hepinize hürmetlerimi sunarken, kadehimi Macar-Türk dostluğuna, kültürel ilişkilerimizin daha da gelişip yoğunlaşmasına ve şahsınızın mutluluğuna kaldırıyorum.



Fikri Sağlar da cevaben yaptığı konuşmada aşağıdakileri söyledi:

Sayın Macar-Türk Dostluk Derneği üyeleri, değerli dostlarımız!

Sizleri ben ve beraberimde gelen arkadaşlarım, Kültür Bakanlığı'nın yetkilileri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Budapeşte Büyükelçisi adına saygı ve sevgi ile selâmlıyorum.

Ben, Türk-Macar dostluğuna candan inanan bir insanım. Kültürel işbirliğimizin köprüsü ne denli güçlü inşa edilirse, Macar ve Türk halkları birbirlerine o denli yaklaşacaklardır, bilimsel, ekonomik ve siyasi işbirliği de o denli güçlü olacaktır düşüncesindeyim.

Tarihin derinliklerinden gelen bir birlikteliğimiz bugünlerde bizleri birbirimize yaklaştırmaya, birbirimizi daha çok tanımaya yöneltti.

Macarlardan, Macar kültürü, sanatı, bilimi ve düşüncesinden Türk halkının yararlanması gerektiği ve Türk halkının birikimlerinden de Macar halkına faydalı olabileceği kanaatindeyim.

Çağımız artık sınırların kaldırıldığı bir çağdır. Biz , birbirimize olan dayanışmayı, sevgiyi geliştirelsek, barışı kurarız, barış da başka bir anlamda siyasal, ekonomik ve sosyal işbirliğini getirir.

Ben bu yüzden kültürün ve sanatın ortak dilini böyle kullanmamız gerektiğine inanıyorum.

Türkiye ve Macaristan arasındaki bu yoğun ilişkilerin kurulmasında sizlerin, Türk dostlarının, bu derneğin, yöneticilerinin çok büyük katkısı vardır. Bunu gururla söylemek istiyorum, sizlere şükran borçluyuz. Sayın Büyükelçi Vásáry'nin de çok büyük katkısı var, ona huzurlarınızda da teşekkür etmek istiyorum.

Bizim Bakanlığımızdaki arkadaşlarımızın ve elçilikte şu anda görev yapan ve daha önce görev yapmış arkadaşlarımızla birlikte, sizin bu içtenliğinize aynı oranda karşılık verme çabası içinde olduğunuzu belirtmek istiyorum.

Ben buraya, sizlerin arasına gelmekten büyük onur duyduğumu belirtmek istiyorum, kendi evimde olarak görüyorum, kardeşlerimle, dostlarımla birlikte olarak düşünüyorum.

Macar devletinin binyüzüncü yıldönümünde de Türkiye sanatıyla, kültürüyle yine burada Macaristan'da, Macaristan'ın değişik illerinde ve Budapeşte'de olacaktır. Tanrı izin verirse, yine Ekim ayında oluşacak olan ve çerçevesi içinde 29 Ekim'i de anmayı

düşündüğümüz Türk haftasında yine birlikte oluruz.

Sabahleyin çok değerli Kültür Bakanı ve daha sonra Budapeşte Belediye Başkanı ile görüştüm, öğlen de Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı ile birlikte olduk. Talebim, Macar-Türk Dostluk Derneğine bir mekân istemek oldu, bugün Macaristan devletinden talebimiz sadece bu olmuştur. Biz Macaristan'a neler verebileceğimizi de söyledik, ama biraz evvel çok sevgili dostum kardeşimin de belirttiği gibi İstanbul'da Macar Enstitüsü'nün kurulması için vermiş olduğumuz mekânla ilgili olarak, karşılıklılık esasına göre Macaristan'da Budapeşte'de de böyle bir mekân talebimiz vardır. Bu mekânda Macar-Türk Dostluk Derneğinin de yer almasını özellikle istediğimizi bugün yetkililere bildirdik.

Sizlere bu davetiniz için benimle birlikte gelen Kültür Bakanlığının yetkilileri, sayın Büyükelçimiz ve Büyükelçilik mensuplarının adına teşekkür ediyorum, basınımızın adına teşekkür ediyorum.

Kadehimi sizlerle her zaman dost kalacağımızı bilerek sağlığınıza ve başarılarınıza kaldırıyorum.

Konuşmalardan sonra genel sekreterimiz Timea Gál, dernek üyesi arkadaşımız fotoğraf sanatçısı László Kunkovác'sın güzel bir eserini ve Macar-Türk Dostluk Derneğinin takdimnamesini sayın Bakana takdim etti.

Görüşme hoş ve samimi bir ortamda sürdü ve bu arada diğer önemli konuların arasında Gül baba türbesi restorasyonu projesi ile Türk-Macar ortak yapımı olarak çekilecek filmlerden de söz edildi. Bakan Derneğimizin faaliyetlerini takdire izlediğini belirtti ve çalışmalarımızın başarı ile devamını dilediğini sözlerine ekledi.

Heyet ertesi gün Türk-Macar Dostluk Parkında Süleyman anıtının yanı-başında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılan çeşmeyi Szigetvár Belediyesi tarafından düzenlenen bir törenle açmak üzere Szigetvár'a gitti.

16-17. yy. İznik çini motifleriyle süslenmiş ve bakır musluklarla donatılmış çeşmenin açılış töreninde derneğimizi yönetim kurulu üyelerimiz temsil ettiler.

Szigetvár ziyareti nedeniyle sayın Belediye Başkanı dr. Gyula Rodek misafirlerin onuruna bir yemek verdi ve programa hoş bir renk katan yöre müzesi binasındaki Türk Kahvehanesinin açılışı da bu arada gerçekleşti.

Fikri Sağlar magyarországi látogatása

1996. január 11-13

A Török Köztársaság kulturális minisztere, Fikri Sağlar úr január 11-13 között a szigetvári török díszkút megnyitása alkalmából ismét Magyarországra látogatott. Rövid budapesti tartózkodása során találkozott Magyar Bálint művelődési miniszterrel és Demszky Gábor budapesti főpolgármesterrel, valamint elfogadva meghívásunkat ellátogatott a Nemzetek Házába, ahol társaságunk vezetősége fogadást adott a tiszteletére.

A látogatás alkalmából először elnökünk, Fehér Géza üdvözölte a magasrangú vendéget és kérését, majd alelnökünk, Dávid Géza mondott pohárköszöntőt.

Igen tisztelt Miniszter úr! Exelenciás uram! A Török Köztársaság Kulturális Minisztériuma küldöttségének nagyrabecsült tagjai!

A Magyar-Török Baráti Társaság nevében szeretettel és tisztelettel köszöntöm Önöket újabb magyarországi tartózkodásuk alkalmából. Isten hozta mindnyájukat! Szívvel köszönöm, hogy elfogadták meghívásunkat és látogatásukkal megtiszteltek minket.

Tisztelt Miniszter urat olyan embernek ismerjük, aki a legaktívabb a magyar-török kulturális kapcsolatok területén, aki a legtöbb pozitív dolgot kezdeményezte, s aki sikeresen be is fejezi azt, amihez hozzáfogott. Ebből a szempontból elég két példát megemlítenem: az egyik a Rodostóban emelt Rákóczi emlékmű, a másik a Budapesten elhelyezett Atatürk mellszobor.

Amikor Miniszter úr két évvel ezelőtt először járt Magyarországon, a Nagy Szulejmán és kora kiállítás volt napirenden, amelynek megvalósulása mind társaságunk, mind a magyar turkológusok számára rendkívüli jelentőséggel bírt. Mindmáig hálások vagyunk azért a meghatározó szerepért, amelyet ezen csodálatos kiállítás létrejötté kapcsán játszott és azért a támogatásért, amelyet nyújtott.

Ugyancsak köszönettel tartozunk azért a kedves meghívásért, amelyet

nem sokkal Törökországba való hazatérése után küldött nekünk, csak úgy mint az ott-tartózkodásunk során tisztelt Miniszter úr és a Kulturális Minisztérium illetékesei részéről írtunk mutatott vendégszeretetért és szívélyességért. Soha nem felejtjük el azt az ebédet, amelyet az ankarai várban költöttünk el Miniszter úrral és kedves feleségével.

Valódi örömhír volt azok számára, akik régóta várják egy isztambuli magyar kutatóintézet megnyitását az, hogy készek helyet adni ezen intézet számára. Milyen kár, hogy rajtunk kívülálló okok miatt ez a szép terv mindeddig nem valósulhatott meg.

Kíváncsi vagyok, hogy mostani látogatásuk is éppoly sikeres legyen, mint az előző, s mindnyájukat tisztelettel köszöntve, emelem poharam a magyar-török barátságra, kulturális kapcsolataink bővülésére és erősítésére, valamint az Önök személyes boldogságára.

Fikri Sağlar válaszbeszédében az alábbiakat mondta:

A Magyar-Török Baráti Társaság tisztelt tagjai, kedves barátaim!

A magam, valamint a velem együtt érkezett barátaim, a Kulturális Minisztérium vezető tisztségviselői és a Török Köztársaság budapesti nagykövete nevében tisztelettel és szeretettel köszöntöm Önöket.

A magam részéről szeretném elmondani, hogy őszintén hiszek a magyar-török barátságban. Az a véleményem, hogy amilyen erőre építjük a kulturális együttműködés hídjait, a magyar és a török nép oly mértékben fog közeledni egymáshoz és ugyanolyan mértékben erősödik az együttműködés a tudomány, a gazdaság és a politika területén is.

A történelmi múltból fakadó közös együttlétünk a mában is egymáshoz köt minket, és egymás még jobb megismerésére, az egymáshoz való közeledésre ösztönöz. Hiszek abban, hogy nekünk törököknek fel kell használnunk a magyarok, a magyar nép, a magyar kultúra, művészet, tudomány és gondolkodás eredménye-

it, és abban is, hogy a török nép tapasztalatait a magyarok is hasznosíthatják.

Napjainkban már nem léteznek a minket elválasztó határok. Azzal, hogy fejlesztjük az egymással való szolidaritás és szeretet-érzést, a békét teremtjük meg, amely béke egy más értelemben megteremti a politikai, a gazdasági és a társadalmi együttműködés feltételeit. Hiszek abban, hogy a kultúra és a művészet közös nyelvét ily módon kell használnunk.

A Törökország és Magyarország közötti szoros munkakapcsolat megteremtésében Önöknek, a törökök barátainak, a társaság vezetőinek nagy része van. Büszkén mondhatom, hogy hálával tartozunk Önöknek. Väsáry nagykövet úrnak is sokat köszönhetünk, ezt most szeretném Önök előtt neki is megköszönni.

A mi részünkről, a minisztériumban dolgozó munkatársaim, a most és korábban a nagykövetségen dolgozók nevében is mondhatom, hogy mi mindannyian azon fáradozunk, hogy megpróbáljuk viszonzni az Önök irántunk való őszinte érzéseit. Szeretném elmondani, hogy megtisztelve érzem magam, hogy eljöhettek Önökhöz, és valóban úgy érzem magamat, mintha otthon lennék testvéreim, barátaim körében.

Törökország művészetét és kultúráját szeretnénk elhozni Magyarországra, Magyarország különböző megyéibe és városaiba, valamint Budapestre, a magyar állam fennállásának 1100. évfordulója alkalmából. Isten segítségével az októberben rendezendő török hét alkalmával — amelynek keretében október 29-én szeretnénk megemlékezni a Török Köztársaság megalakulásáról is — ismét együtt lehetünk.

Ma reggel az Önök igen tisztelt kulturális miniszterével, valamint a főpolgármester úrral találkoztam, délben pedig együtt voltunk a kulturális minisztérium helyettes államtitkárával.

(Folytatás a következő oldalon!)

Hozzájuk, illetve a magyar államhoz ez alkalommal csak egyetlen kérésem volt: biztosítsanak a Magyar-Török Baráti Társaság számára egy helyiséget. Elmondfam azt is, hogy mi mit tudunk felajánlani a számukra, de mint azt kedves testvérem és barátom az előbb említette, az isztambuli magyar intézet felállításával kapcsolatos felajánlásunk a kölcsönösség elvére alapul, ezért Magyarországon, Budapesten mi is szeretnénk egy helyiséget. Ma az illetékeseknek elmondtuk, hogy ebben az intézményben feltétlenül szeretnénk a Magyar-Török Baráti Társaságnak is helyet biztosítani.

Szeretnék köszönetet mondani Önöknek a meghívásért a kíséretben lévő kulturális minisztériumi munkatársak, a nagykövet úr és a nagykövetség munkatársai, valamint a sajtó képviselőinek nevében.

Poharamat az Önökkel való örökös barátság tudatában az Önök egészségéért és sikereire emelem.

A pohárköszöntő elhangzása után főtitkárunk, Gál Tímea ajándékot adott át a miniszter úrnak, tagtársunk Kunkovác László fotóművész alkotását, valamint a Magyar-Török Baráti Társaság díszlevelét.

A látogatás oldott hangulatú beszélgetéssel folytatódott, amelynek során többek között szó esett a Gül baba tőrbe restaurálásának terveiről, török-magyar koprodukcióban készülő filmekről. A miniszter úr elismeréssel szólt társaságunk tevékenységéről, és sok sikert kívánt további munkánkhoz.

A delegáció másnap Szigetvárra utazott, ahol a Magyar-Török Barátság Parkjában a Szulejmán emlékmű szomszédságában a szigetvári önkormányzat által rendezett ünnepségen felavatták a Török Kulturális Minisztérium építtette díszkutat. A 16-17. századi izniki csempemotívumokkal borított, rézcsapokkal ellátott çeşme avatóünnepségén társaságunk vezetősége is képviselte magát. A szigetvári látogatás alkalmával Szigetvár polgármestere, dr. Rodek Gyula adott ebédet a vendégek tiszteletére, és a program kellemes színteljesítésként sor került a helyi múzeum épületében kialakított hangulatos török kávézó megnyitására is.

A török kor emléke a magyar nyelvben

(Első rész)

Hódoltság kori forrásainkból mintegy 1000 török eredetű szó mutatható ki. Ezeket azonban nagyon különböző gyakorisággal használták; mintegy 250-300 szót általánosan ismertek, a többi csak bizonyos területeken vagy csak egyes szerzőknél bukkan fel. A gyakran előforduló szavak jelentős része katonai vagy közigazgatási fogalom, míg kisebbik része a tárgyi műveltség körébe tartozik. Az alábbiakban tárgykörök szerint rendezve szeretnénk róluk vázlatos képet nyújtani.

I. Hadviselés

A hódoltsági terület az Oszmán Birodalom egyik kritikus határvidéke, örökös háborúk színtere volt, ahol időnként elcsendesedtek, de teljesen sohasem pihentek a fegyverek. Értetű, hogy a kor emberei igen sok szót elsajátítottak a háborúskodás, a harci küzdelmek szókincséből. Ismerték a török katonafajtákat, rangokat, fegyvereket és számos más, a hadviseléssel kapcsolatos kifejezést.

A török katonaságot a gyalogság, a lovasság, a tüzérség, a vízi erő — magyar viszonylatban a dunai hajóhad — és a különböző kiegészítő alakulatok képezték.

A gyalogságnak, sőt az egész hadseregnek a törzsét a janicsárok alkották. Más fontos alakulatok voltak az azapok, szejmenek és haramiák. A lovasság csapatai voltak a gönülük (magyarul leginkább gyömlének vagy gyömlőliának hívták őket), beslik, delik, martalócok. Csak esetenként teljesítették szolgálatot a birtokokkal fizetett szpáhik és záimok. A tüzérség kötelékébe ágyusok, bombavetők, aknászok tartoztak, ezeknek török elnevezései azonban alig-alig voltak ismertek az egykorú magyar nyelvben. A dunai hajóhad élén a „dunai kapudán” vagy kapudán basa állott. Részben hajón, részben száraz-

földön is szolgáltak az azapok és a levantenek. A török hajózás emellett őrizi kátrány szavunk is. Speciális alakulatokat képeztek az utászok, fegyverkovácsok, zeneszerek, sátorverők, futárok stb. Elnevezéseik közül a hírvivő, parancsot továbbító csausok és hídát, utat építő vagy fegyverszállító szárahorak voltak a legismertebbek.

A katonai egységek közül legkisebb a bölük és az oda volt élükön a buljuk basa és odaba sa állt. Egy-egy janicsár egység parancsnokát csorbadzsinak nevezték. A hadvezérek rangmegjelölése pedig szerdár, szerasker vagy cseribasa volt, attól függően, hogy milyen egységet vezényeltek. Mindmáig megmaradt nyelvünkben az eredetileg háttér, tartalékhadat, majd derék hadat jelölő dandár szó. A számos hadijelvény közül legismertebb a lófarkas hadijelvény, boncsok volt, a katonai építmények közül pedig a katonai őrtorony jelentésű csardak. A vágó fegyverek közül ismert volt a har dzsár 'görbe kard', dömöcki 'de maszkusi acélból készű szablya', fringia 'európai mív kard', szűrőfegyverként pedig dzsida. A löfegyverek használatára utal a sörét jelentésű szacsma és az eredetileg salétromfőzűstöt jelölő kazán.

A ló rendkívüli jelentőségének megfelelően jó néhány lófelszerelési tárgy neve honosodott meg. Forrásainkban számos „török” vagy „portai” jelzővel ellátott nyeregről, takaróról, szügyellőről, zabláról olvashatunk. A török eredetű elnevezések közül legismertebb volt a csótár 'nyereg- és lótakaró', a kecce 'durva posztóból készült lótakaró'. Eredetileg loápoló eszköz volt a keffe.

II. Közigazgatás

A birodalom legnagyobb katonai és közigazgatási egységének arab vilájet vagy ejálet, illetve tö-

rök *pasalik* elnevezése helyett a magyar képzésű *pasaság* vagy inkább *basaság* elnevezést használták. A *basaság* élén a *pasa* rangú *beglerbég* állott, de a magyar használatban a *beglerbég* helyett is inkább a *pasa* vagy *basa* elnevezés volt általános (l. a „budai basák” kifejezést). A kisebb katonai közigazgatási egység a *szandzsák* volt, élén a *szandzsákbég*gel. Kisebbségi közigazgatási tisztségviselők voltak a *basik*, magyarul *basák*, az *emínek*, a *kajmakám*, a *mazur*, a *rézefendi* stb. A tartomány birtok- és pénzügyeit összeírásokba, adókönyvekbe, törökök *defterek*be jegyezték, a pénz- és adóügyek felügyelője a *defterdár* volt. A hódoltsági terület lakosságára nehezedő legsúlyosabb teher a birodalom nem mohamedán lakóira kirótt *harács*-adó volt.

Az adózás és a kereskedelem révén megismerkedtünk néhány török pénzzel és mértékkel. Kisméretű ezüstpénz volt az *akce*, még kisebb méretű és értékű a *rézből* vert *mangur*. A mértékek közül használták a *kantárt* (általában egy korabeli mázsával azonosították), valamivel több mint egy kiló értékű volt az *oka*. A szemes vagy pépes árukat az eredetileg „kis hordó, bődön” jelentésű *fucsival* mérték. A török igazságszolgáltatás helyi képviselője a „török bíró”, a *kádi* volt, az igazságszolgáltatás legfelső csúcsán pedig a *kádiaszker* állott. A kádik mellett mintegy jogi tanácsadóként működtek a *muftik*. A törökök rendkívül kiterjedt adminisztrációjának megfelelően számos iratfajta elnevezése is ismertté vált. A már említett *defter* mellett a *teszkere* „adománylevél”, *bujürdi* „magasabb rangú személyek írásos parancsa”, s a legfelsőbb szultáni iratok, mint *atnáme*, *berát*, *fermán*.

III. A Porta

Jövevényszavainknak egy sajátos, de gazdag csoportját alkotják a birodalom központjához, a Portához kapcsolódó kifejezések. Főleg követjelentésekben fordulnak elő, de a hétköznapi ember is tudta, hogy sorsának legtávolabbi s legfelsőbb irányítója a „Fényes Porta” s annak felséges lakói. A szultán vagy *padisah* és a nagyvezír, a *kádiaszker*, a *sejhuliszlám*

kifejezések mellett ismerték az ilyenféle fontosabb tisztségviselők neveit is, mint *kapi aga*, *kapucsi*, *bosztancsi*, *nisancsi*. A szultán mellett működő tanács volt a nevezetes *díván*, itt fogadta a szultán vagy a nagyvezír a felkafatározott *kapukihájakat*, a külföldi követeket.

IV. Vallás

A törökök és a magyarok között a legáthághatatlannabb ellentét a vallás terén mutatkozott. Mindezt persze nem zárja ki, hogy megismerkedtek néhány vallással kapcsolatos kifejezéssel is. Ismerték Allah-nak és a szent könyvnek, az Alkorán-nak a nevét, a mohamedánok legfőbb ünnepeit (*hajram*, *ramazán*), a megtisztelő *hadzsi* címet, s a törökök vallásgyakorlataival kapcsolatos ilyen kifejezéseket, mint *mecset*, *tekke*, *türbe*, *hodzsza*, *imám*, *dervis*.

V. Tárgyi kultúra

Jövevényszavaink másik — talán jelentősebb, mert marandóbbnak bizonyult — csoportját a török tárgyi kultúra hatását tükröző szavak alkotják. Ezek a tárgyak kezdetben kereskedelmi úton jutottak el hozzánk, majd folyamatosan török iparosok telepedtek le a hódoltsági területen, sőt idővel magyar iparosok is elszájtítottak tőlük bizonyos mesterségeket. Jelentős török hatás mutatható ki pl. a bőripar és a fazekasság területén.

VI. Öltözködés

Igen nagy hatás mutatkozik az öltözködés terén. Ezt nem csupán a pompás, színes keleti ruházkodás esztétikai hatása indokolja, hanem nagyon sok esetben a szükségszerűség is. A katonaság felszerelésében pl. igen nagy szerepet játszottak a különböző vas- és posztó-szerű kelmék, mint az *aba* és a *csuha*. A legjellemzőbb törököktől átvett ruhadarabok is a török katonai öltözetekhez tartoztak, mint a később jellegzetes magyar ruhadarabokká lett *dolmány* és *kalpag*. A *kaftánt* eredeti formájában nem használták, de lehetett belőle pl. terítőt, dolmányt, szoknyát készíteni. A *zubony* eredetileg kabátkát, a *zseb* zacskót, a ruha kibővülő keblét,

a *pamut* pedig magát a gyapotszerjét jelentette. A női öltözködésben is megjelentek a finom kemefélék, de ezeknek nevei nem maradtak meg, csak a „patyolat”, majd „szoknya” jelentésű erdélyi *bulya* szó őrzi az egykori török hímző és szövő asszonyok emlékét.

Külön figyelmet érdemelnek a bőrgyártás és csizmadiamesterség műszavai. Szinte minden településen működtek török tímárműhelyek, ezeknek emlékét őrzi a Budán és más városokban is előforduló *Tabán* elnevezés. Ma is ismert bőrféleségek a *szattyán* és *bagaria*, lábbelik a *csizma* és *pa-pucs*. Eredetileg a csizmadia-ágasztószere volt a *csiriz*, tímárt jelent a ma csak nyevjárási szinten élő *tabak* szó.

VII. Étkezés

A hódoltság kora jelentős nyomot hagyott étkezési szokásainkban. Néhány olyan étel, amelyet ma jellegzetes magyar ételnek tartunk, pl. a rizs és a hús keverékéből készült töltelék, ekkor került hozzánk.

A török korban megismert ételek közül ma is élvezzük a *tarhonyát* és a *pütét*. A húsetelek közül egykor ismert volt a *pasztormány* — bár a magyarban inkább a vágómarhát jelentette. Csak később jelenik meg forrásainkban, de valószínűleg már a török korban is ismert volt az állati belsőséget jelölő *zsiger*. Az egykori török mészárosok emlékét őrzi a *kasza* szó. Az italfélék közül feltartóztatlanul terjedt el a *kávé* élvezete. A törökök jellegzetes gyümölcsitalai, mint pl. a *serbet* nem tudtak igazán meghonosodni. Az élvezeti cikkek közül legjelentősebb a *dohány* elterjedése, majd meghonosodása. Ebbe a körbe tartozik a *maszlag* nevű bódítószert, s vele összefüggésben *mámore* szavunk megjelenése. Konyhai eszközök török eredetű nevei a *bogrács* és a *tepsi*, tároló eszközök a *szeptet* és a „zsák” jelentésű *harár* vagy *hara*, a kávéfogyasztással függ össze a *findzsa* használata.

Ma számos „török” jelzővel ellátott növénynevünk él: pl. *török szegfű*, *török búza* — török neve azonban csak kettőnek maradt fenn, ezek a *kajsz-barack* és a *kármán-körte*.

☞ Kakuk Zsuzsa

Dénes bey

Szluha Dénest azt hiszem mindnyájan ismertük a Magyar-Török Baráti Társaságban. Akik közelebbi kapcsolatban voltunk vele, egymás közt csak Dénes beynek szólítottuk. Volt ebben valami tréfálkozó kedvesség, de volt benne egyfajta tiszteletadás is. A bey szó a török nyelvben urat jelent. És ő, a szó legnemesebb értelmében úr volt. Közvetlen, barátságos modora mellett volt benne valami, ami tiszteletet és tekintélyt kölcsönzött egyéniségének. Ez a bey szócska ezt is kifejezte.

Jó barátom volt. Pedig alig több mint hét éve, hogy megismerkedtünk. Hét év... Milyen rövid idő, egy hatvanas éveit taposó ember életében! És mégis, most úgy tűnik, mintha már diákkorunk óta ismertük volna egymást. De hisz diákként, öregdiákként ismerkedtünk össze a Kőrösi Csoma Társaság szervezésében indított török tanfolyamon. Miután otthon magánszorgalomból kicsit már tanultam törökül, nagy merészen mindjárt a harmadik szemeszterre iratkoztam be. Ott egy összeszokott társaságot találtam, vagy nyolc-tíz lelkes törökül tanulni vágyót, akik már két éve együtt birkóztak a török nyelvvel. De nem sokáig éreztem magam kívülállónak. Dénessel hamar összebarátkoztunk.

Dénest, bár műszaki ember volt — a gépészmérnök karon végzett — rendkívül érdekelte a varázslatos Kelet, ezen belül is különösen a törökség, a török kultúra, a török nyelv. Fiatal mérnökként nem maradt ideje, hogy ilyen irányban is képezze magát. Miután azonban szakmai karrierjét megalapozta, megszerezte a villamosmérnöki diplomát és elvégezte a mérnök-közgazdász szakot, megnyugtatóan megoldotta családja lakásproblémáját is, negyvennyolc évesen mégiscsak rászánta magát, hogy régi álmát valóra váltsa, és beiratkozott a török nyelvtanfolyamra.

Törökórák után — az Izabella utcában tartották — rendszerint legyalogoltunk az Oktogonig, a nedves, nyirkos őszi estéken, és közben az akkor már karnyújtásnyira lévő rendszerváltás esélyeit latolgattuk. Ő többet is tett ennél: aktívan részt vett az új politikai éra előkészítésében és magasszintű delegációkkal külföldön is járt, hogy kapcsolatokat építsenek ki az új, demokratikus kormány számára. Politikai kar-

riert futhatott volna be, de mint igazán műszaki ember, nem lett hűtlen vállalatához, az ERŐTERV-hez, ahova annak idején friss diplomával ment dolgozni, és kitartó, hozzáértő munkával küzdötte fel magát a vezérigazgatói pozícióig.

A 89-90-es évek kissé naív, de mégis oly felemelő lelkesedése után sokunkban egyre erősödött a csalódás érzése. Ő sem volt kivétel. Azt szeretete volna, ha az ő tenniakarása, az ő optimizmusa lett volna jellemző a fordulat utáni magyar társadalomra. Egy baráti beszélgetés során hangot is adott ennek.

„En úgy képzeltem — mondta —, hogy mindent meg kell tenni a politikában a mielőbbi változásért. De aztán nekilátni a munkának, ki-ki a maga területén, a legjobb képességei szerint, hogy minél előbb talpra álljon ez a szegény ország. Ehelyett azt látom, hogy sokan most is maguknak akarnak tőkét kovácsolni a változásból. Tudod, hány telefont kapok, hogy hozzá nem értőket jól fizető állásba helyezzek?”

Később már egyre kevesebbet politizáltunk. Igaz, nem is találkoztunk túl gyakran, hiszen nagyon elfoglalt ember volt. S ha összejöttünk néha-néha beszélgetni egy korsó sör mellett, akkor is inkább a török dolgokról diskuráltunk. Témánk volt, hiszen a tanfolyam befejeztével mindjárt nyelbeültünk egy közös törökországi utazást. Négyen mentünk Dénes öreg Dacia kocsijával. Diákos jókedvvel és felszabadultsággal jártuk az országot. Igaz, a hegyes-völgyes Anatóliában párszor felforrt a Dacia hűtővíze és kényszerpihenőket kellett beiktatni, de az ilyen apróságok nem tudták elvenni jókedvünket.

Mennyi vidám élményben volt részünk! Együtt derültünk a naiv pincéren — no és a magunk gyér nyelvtudásán is — az egyik vidéki városka lokantájában. Az történt ugyanis, hogy törökül rendeltük az ebédet és csillogtattuk friss török nyelvtudásunkat. A pincér kissé gyanúsán nézett bennünket, s megkérdezte: „Maguk milyen nemzetiségűek?” Magyarok! — válaszoltuk büszkén. Mire a pincér arca felderült: „Tényleg? És én értem amit mondanak!”

Egyik napon, útközben, egy Şereflikoçhisar nevű kisvárosban esteledett ránk, olyan helyen, ahol turista mutatóban sem jár. Volt is nagy szenzáció! Még szinte ki sem pakoltunk a kocsi-

ból, már jött értünk a helybéli cukrász és erőnek erejével elcipelte fagyaltotni. Persze ingyen mérte a fagyit, csak hogy dicsekedhessen remekművével, ami állítólag a legjobb volt az egész környéken.

Együtt kempingeztünk kicsi, kutyafőlyi sátrainkban a neveshíri kempingben, és együtt próbáltuk ki a hamamot, a török fürdőt. Együtt bolyongtunk Göreme csodás sziklatemplomaiban és a „tündér-kemények” között. Együtt csodáltuk az Erciyes Dagj augusztusban is hófedte ormát és Konyában a szeldzsuk építészet remekét. És még mennyi szép, felejthetetlen élményben volt részünk, amit nemcsak az ott készült fotók, de emlékezetem is frissen őriz.

Hazaérve lelkesen folytattuk tovább a török nyelv tanulását.

De mivel a tanfolyam csak három szemeszterből állt, most már csak kettesben. Először Ágoston Gábornál, majd Tasnádi Edittel tanultunk, amíg ő ki nem ment az ankarai egyetem hungarológiai tanszékére nyelvi lektornak. De ha Edit hanim hazajött szabadságra, el nem mulasztottunk volna egy kiadós, közös baráti beszélgetést. Dénest minden érdekelt Törökországgal, a török nyelvvel, történelemmel, vallással kapcsolatban. Törökországi útjairól is mindig hozott magának néhány „csemegét” olvasni. Igaz nem nagyon volt rá ideje, de többször elmondta: ha majd nyugdíjba megy, milyen nagyszerű időtöltés lesz ez számára.

1989-ben, amikor megalakult, pontosabban jó pár évtizedes lappangás után újra alakult a Magyar-Török Baráti Társaság, mindketten ott voltunk az alakuló ülésen, és igyekeztünk bekapcsolódni a társaság munkájába. Mint mondtam, Dénes nagyon elfoglalt volt, de gyűléseinkre, összejöveteleinkre lelkesen eljárt. Egy, a volt szovjet tagköztársaságok török nyelvterületén tett hivatalos útjáról előadást is tartott. Ahol csak lehetett, támogatta a társaság munkáját. Cége nyomdájában készültek el első újévi üdvözlőlappaink. Több alkalommal az ERŐTERV támogatásával jelenhetett meg a Török Füzetek.

En, mint nyugdíjas több időt szentelhettem hobbimnak, a török irodalomnak: nekifogtam hát egy török regény lefordításának. Dénes végig figyelemmel kísérte hogyan állok a „nagy művel”, és amikor befejeztem, érdeklődött a kiadás felől. Tudta nagyon jól, hogy pénz nélkül semmi nem lesz belőle. A társaságnak meg elég üres volt az erszénye. Így aztán egyik nap, amikor bent jártam nála, behívta a cég gazdasági igazgatóját és megkérdezte: „Hogyan tudnánk segíteni ennek a könyvnek a kiadását?”

Egyetértettek abban, hogy egy ilyen akció a cégnek is jó reklám, és ki ne